

Faktaark 4

Livsgrunnlaget er truet

Hvilken betydning har klimaendringene for urfolk i arktiske områder?

Foto: Trym Ivar Bergmo/SAMIFOTO.

Arktis er hjem for mange urfolk som har en kultur og levemåte tilpasset det arktiske miljøet. Lokalsamfunn med kultur knyttet til fangst i marine miljøer i Arktis, vil stå overfor alvorlige økonomiske og kulturelle følger av klimaendringer. Disse folkegruppene har levd i samsvar med miljøet gjennom generasjoner - og de har justert den tradisjonelle levemåten

underveis. En levemåte som er tett knyttet til omgivelsene, gjør at disse menneskene på en unik måte har kunnet observere, tolke og forholde seg til miljøforandringer. Urfolks innsikt, perspektiver og kunnskaper er derfor spesielt verdifulle når vi skal sette oss inn i arktiske klimaendringer.

ACIA-utredningen har lagt stor vekt på å bruke urfolks kunnskaper, og når vi kombinerer disse kunnskapene med forskningsresultater, ser vi at store klimaendringer allerede har funnet sted.

Foto: Dierk Blomeier/Norsk Polarinstittutt.

Sammenfallende observasjoner

Fra hele den arktiske regionen rapporterer befolkningsgrupper om observasjoner med mange fellestrekk:

- Ustabil vær og mindre forutsigbarhet
- Endret snøkvalitet
- Mer regn på vinteren
- Endret værmonster i forhold til årstidene
- Synkende vannivå i innsjøer
- Nye arter observert
- Havisen krymper, istykkelsen endrer seg, tid for smelting og tilfrysning forandrer seg.
- Store bølger medfører erosjon i kystområdene
- Sola føles sterkere og mer stikkende. Solbrenthet og hudutslett som man tidligere ikke har opplevd, blir mer vanlig
- Klimaendringer skjer for raskt til at man rekker å tilpasse seg
- Klimaendringene påvirker folk i mange samfunn i svært stor grad, i noen tilfeller truer endringene kulturers overlevelse.

Fremmed i hjemtraktene

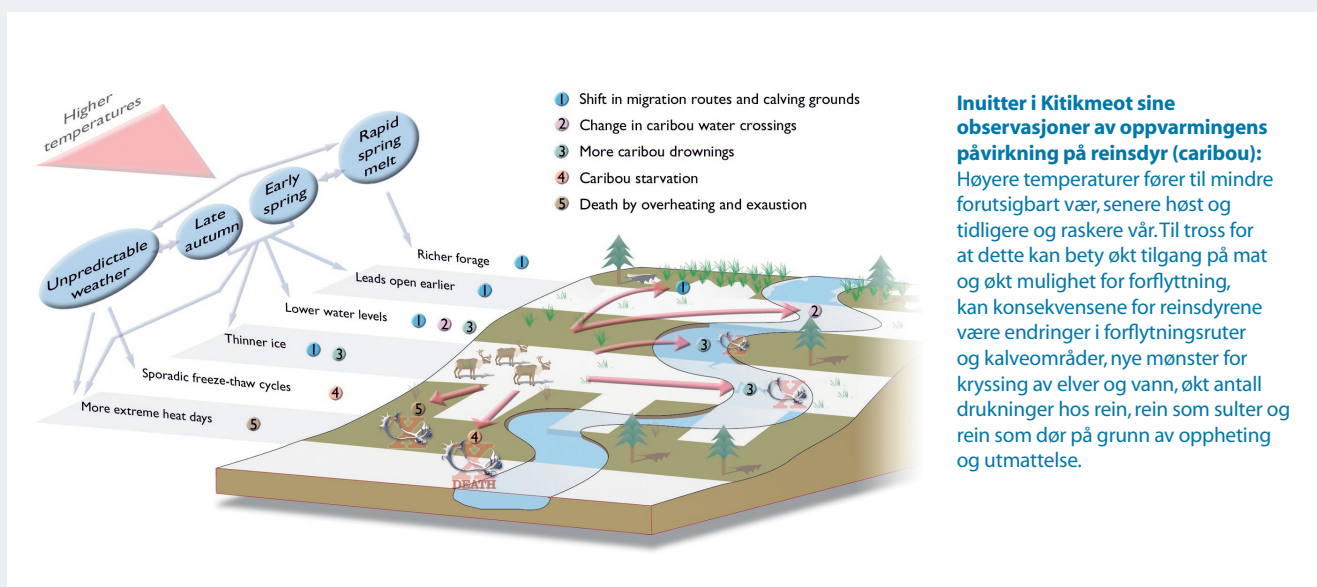
Mange av de urfolkgruppene som hører til i arktiske områder, livnærer seg ved jakt på isbjørn, hvalross, sel, sjøfugl, hval og villrein. Endringer i både arts mangfold og i tilgjengelighet vil i framtiden kunne bli en utfordring for mange kulturer.

De arktiske folkegruppene tradisjon for jakt, reindrift og fiske er ikke bare en måte å skaffe mat og penger på. Befolkningsgruppene nærhet til dyr og andre naturressurser er også basis for kultur og sosial identitet, og dette

Urfolk rapporterer

Urfolk som er vant til store naturlige klimavariasjoner, legger nå merke til endringer som er unike også i forhold til folkegruppene erfaringer gjennom lang tid:

- **Nunavut-territoriet i Canada:** Inuit-jegere har merket seg at havisen er tynnere og at det er færre ringsel i noen områder. De har også lagt merke til insekter og fugl som vanligvis ikke er i denne regionen.
- **Inuvialuit-samfunn vest i kanadisk Arktis:** Urfolk observerer flere tilfeller av torden og lyn, noe som tidligere har vært høyst uvanlig i regionen.
- **Athabaskisk territorium i Alaska og Canada:** Urfolk har vært vitne til dramatiske forandringer i vær, vegetasjon og dyreliv de siste 50 årene.
- **Samiske områder i Norge:** Reineiere legger merke til at vindretningene som de tidligere har kunne bruke for å navigere, har snudd og blitt mindre forutsigbare. Dette gjør at reiserutene må forandres.

Inuitter i Kitikmeot sine observasjoner av oppvarmingens påvirkning på reinsdyr (caribou): Høyere temperaturer fører til mindre forutsigbart vær, senere høst og tidligere og raskere vår. Til tross for at dette kan bety økt tilgang på mat og økt mulighet for forflytning, kan konsekvensene for reinsdyrene være endringer i forflytningsruter og kalveområder, nye mønstre for kryssing av elver og vann, økt antall drukninger hos rein, rein som sulter og rein som dør på grunn av opphetning og utmattelse.

Uten sel - ingen selfangst

For mange inuitter ("eskimoer") er sel en viktig matkilde. Bare ringselen finnes i så store mengder at den kan dekke Nunavut-befolkningens behov for mat. De siste tiårene har inuittene imidlertid merket seg at ungekullene til selen lider under dårligere isforhold. Flere klimamodeller antyder at sommerisen kan bli redusert med 50 prosent eller mer innen 2050.

Foto: Eva Fugle/Norsk Polarinstittutt.

båndet mellom miljø og tradisjoner er i dag langt på vei like viktig som mulighetene til å skaffe mat ved fangst og fiske.

Is gjemmer maten

Reindrift er en viktig økonomisk og kulturell aktivitet blant urfolk i regionen. De som driver med rein, er bekymret for følgene av klimaforandringer. De siste årene har høstværet i noen områder svingt mellom regn og frost, noe som ofte har skapt et issjikt på bakken. Dette islaget reduserer reinens tilgang til laven under, og disse forholdene har noen år resultert i massive tap av rein.

Endringer i snøforholdene skaper også problemer. Etter hvert som reindriften er blitt mer motorisert, har reineierne som er avhengige av scooter, måttet utsette flytting av flokken til snøen kommer. Noen år har dette ført til forsinkelser fram til midten av november. Terrenget er også vanskelig å reise over når snødekket er tynt, og endringer i snømengde og snøforhold kan i framtiden få alvorlige uheldige konsekvenser for reindriften.

Sårbarheten i forhold til klimaendringer blir forsterket av andre faktorer. For eksempel har mange arktiske folk gått fra å bruke hundespann til å bruke snøscootere. Selv om en mer motorisert hverdag gir mulighet for å jakte over større områder enn tidligere, kan uforutsigbare isforhold og vekslende framkommelighet også bli en større utfordring med snøscooter. Inuit-jegere har påpekt at mens hunder kunne fange opp farlige isforhold, kan ikke scooteren dette.

Reindrift i Norge i dag

Kun en relativt liten andel av samene i Norge driver med rein i dag. Likevel regner vi reindriften for å være den mest typiske samiske næringen.

Reinbeiteområdene hvor det drives samisk reindrift i Norge omfatter om lag 40 prosent av Norges landareal. Reintallet er om lag 200 000 dyr, men ugunstige beiteforhold vinterstid vil

kunne forandre situasjonen dramatisk.

Norske myndigheter påpeker for øvrig at reindriftsnæringen skal opprettholde samisk egenart og at kunnskaper fra reindriften skal være med på å ta vare på samisk levesett og språk.

En tverrfaglig forskningsgruppe i ACIA-utredningen har drøftet blant annet samisk reindrift i Finnmark. Deres konklusjoner er at reindriftsnæringen i verden står overfor store utfordringer, både i forhold til klimaendringer, arealinngrep og tap til rovdyr. Beitearealene minsker også av andre årsaker enn klimaendringer, og forskningsgruppen i ACIA påpeker at det er behov for en politikk som sikrer at man unngår varige skadelige inngrep. Forskerne understreker også at nye og positive forvaltningsstrategier kan bli utviklet med utgangspunkt i reindriften tradisjonelle kunnskaper, og etterlyser dokumentasjon på blant annet hvordan denne næringen gjennom tradisjonell kunnskap kan redusere reindriften sårbarhet i forhold til klimaforandringer.

Reindriftforvaltningen i Norge understreker at det er viktig å bringe reintallet

Folkegrupper i Arktisk Råd:

Seks urfolkorganisasjoner er del av Arktisk Råd og har bidratt til ACIA-utredningen:

Aleut International Association, Arctic Athabaskan Council, Gwich'in Council International, Inuit Circumpolar Conference, Russian Association of Indigenous Peoples of the North og Saami Council.

Region i forandring

Tilgang til viktige naturressurser har ført mange mennesker til den arktiske regionen. På Kolahalvøya ser vi hvordan intens industrivirksomhet har resultert i den høyeste befolkningstettheten omkring polområdene. Økte muligheter for landbruk er forespeilet etter hvert som oppvarmingen fortsetter, og minskede mengder is vil sannsynligvis øke tilgangen til store reservoarer olje og gass i Barentshavet. Slike følger av klimaendringer kan føre til store endringer i økonomi, bosetting og sosial struktur, noe som vil påvirke de kulturelle tradisjonene i regionen.

i balanse med beiteressursene. På grunn av økende arealinngrep er det også stort behov for å bygge opp kunnskaper om hvordan man kan utvikle en økologisk og økonomisk robust næring som mestrer også klimaforandringene. Forskere understreker hvor viktig det er å likestille reineierens tradisjonelle kunnskaper med vestlig vitenskap.

Foto: Nicholas Tyler, Universitetet i Tromsø.

Urfolk i Arktis.

ACIA:

Arctic Climate Impact Assessment (ACIA)

er en utredning der de åtte arktiske landene - Canada, Danmark, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige og USA - har gjennomført en omfattende vurdering og analyse av hvilke konsekvenser klimaendringer vil kunne ha for miljø og samfunn i Arktis. Det fire-årige prosjektet er gjennomført i regi av Arktisk Råd, og 250 forskere har deltatt.

CICERO Senter for klimaforskning:

CICERO Senter for klimaforskning

ved Universitetet i Oslo har av ACIA Norge fått i oppdrag å utvikle en rekke formidlingstiltak i forbindelse med lanseringen av resultatene fra ACIA-arbeidet. Tiltakene er gjennomført med støtte fra Miljøverndepartementet.

Følgende faktaark er en del av de norske formidlingstiltakene innenfor ACIA-utredningen:

- Hva skjer med klimaet?
- Krise for dyr på isen
- Landskapet endrer seg
- Livsgrunnlaget er truet
- Bygninger og farbarhet påvirkes av klimaendringer
- Økt temperatur gir nye muligheter

For mer informasjon:

Vil du vite mer om ACIAs arbeid og om klimaendringer i arktiske områder, ta kontakt med CICEROs informasjonsavdeling, tlf. 22 85 87 50

www.cicero.uio.no
www.acia.uaf.edu